

KOMPARATIVNA ANALIZA PROBLEMA SIROMAŠTVA U SRBIJI I ZEMLJAMA U OKRUŽENJU

Petar Veselinović¹, Aleksandar Lukić², Danijela Pavlović²

¹ Ekonomski fakultet, Univerzitet u Kragujevcu, Srbija

² Visoka škola "Akademija za poslovnu ekonomiju", Čačak, Srbija

Korespondencija: aleksandarlukic.info@gmail.com¹

Vrsta rada: Pregledni rad

Primljeno: 04.03.2020; Prihvaćeno: 03.06.2020

Rezime. Predmet istraživanja u ovom članku je komparativna analiza stanja, uzroka i posledica siromaštva u Srbiji i zemljama u okruženju. Siromaštvo kao višedimenzionalni fenomen, sa jedne strane, podrazumeva nedovoljnost prihoda za zadovoljenje osnovnih životnih potreba, dok sa druge strane obuhvata i različite aspekte u vezi sa ljudskim pravima, kao što su: nemogućnost zapošljavanja, neodgovarajući stambeni uslovi i neadekvatan pristup socijalnoj zaštiti, zdravstvenim, obrazovnim i komunalnim uslugama. Usled značajnog smanjenja privrednih aktivnosti, ali i zbog dejstva brojnih neekonomskih faktora, u Republici Srbiji i zemljama u okruženju u poslednje tri decenije došlo je do pada životnog standarda stanovništva i istovremenog rasta siromaštva. Rezultati istraživanja upućuju na donošenje zaključka da su privredni rast i razvoj, uz proaktivnu ulogu države na planu unapređenja sistema socijalne zaštite, kvalitetnijeg obrazovanja i razvoja socijalnog preduzetništva, ključni faktori koji doprinose porastu zaposlenosti i životnog standarda, a samim tim i smanjenju stope siromaštva.

Ključne reči: siromaštvo, privredni rast, nejednakost, socijalna isključenost, životni standard.

1. Uvod

Siromaštvo je veoma složen, multi-dimenzionalan i dugotrajan fenomen koji je prisutan u gotovo svakom društvu. Njega ne treba

posmatrati samo kao nedostatak materijalnih resursa, već kao mnogo kompleksniji problem koji rada socijalnu nestabilnost i predstavlja prepreku na putu

unapređenja životnog standarda stanovništva.

Siromaštvo u Srbiji i zemljama u okruženju je dugotrajna pojava, uslovljena socijalnim i ekonomskim protivrečnostima. Raspad bivše države, ratovi, izbeglice, razaranja privrednih resursa i neadekvatna ekonomska politika neki su od razloga koji su uzrokovali opšti pad standarda i veliki rast siromaštva. Primenom mera ekonomske i socijalne politike u prethodnim godinama situacija na planu siromaštva u ovim zemljama je delimično poboljšana, ali borba protiv siromaštva se i u narednom periodu mora još intenzivnije nastaviti sprovođenjem aktivnosti koje doprinose unapređenju kvaliteta života građana, sa posebnim akcentom na najugroženije kategorije stanovništva.

Cilj rada je da determiniše osnovne uzroke siromaštva u Srbiji i zemljama u okruženju, prikaže obim i profil siromašnih i ukaže na mere i aktivnosti koje treba preduzeti da bi se sistem podrške i pomoći siromašnima još više unapredio.

Iz tog razloga, u narednom periodu, u ovim državama neophodna je implementacija adekvatnih mera ekonomske i socijalne politike koje bi imale pozitivan uticaj na smanjenje siromaštva.

2. Siromaštvo u Srbiji

U Republici Srbiji, kao i u ostalim republikama bivše Jugoslavije, do početka devedesetih godina ekstremno siromaštvo nije bilo značajnije prisutno. U to vreme bruto društveni proizvod po glavi stanovnika iznosio je preko 3.000 dolara, a najvećem broju građana su bili dostupni obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita.

U tom periodu Republika Srbija je, poput ostalih bivših jugoslovenskih republika, imala velike šanse da izvrši tranziciju planske u modernu tržišnu privredu i uspostavi demokratiju u društvu. Međutim, očekivani pozitivni rezultati su izostali a Srbija je tokom devedesetih godina prošlog veka doživela ekonomski i socijalni krah. [Roganović & Stankov, 2018, 26]

Pad životnog standarda stanovništva i rast siromaštva u Srbiji u poslednjoj deceniji 20. veka rezultat je prevashodno velikog smanjenja ekonomske aktivnosti. Bruto domaći proizvod (BDP) u 2000. godini, ukupno i per capita, bio je manji od polovine njegovog nivoa ostvarenog krajem osamdesetih. Ovakav pad ekonomske aktivnosti posledica je desetogodišnje opšte političke i ekonomske krize.

Glavni neekonomski faktori ove krize bili su dezintegracija Jugoslavije, rat u okruženju, među-

narodna izolacija zemlje i NATO bombardovanje. [Vlada RS, 2003, 5]

U periodu od 2000-2008. godine, sa uspostavljanjem makroekonomske stabilosti, realnim rastom BDP (oko 4-5% godišnje) i sa povećanjem realnih zarada i drugih primanja stanovništva, došlo je do rasta potrošnje i smanjenja siromaštva.

Međutim, sa otpočinjanjem globalne finansijske krize dolazi do postepenog smanjenja životnog

standarda, odnosno porasta stope siromaštva (u 2009. godini potrošnja 6,6% ukupnog stanovništva je bila niža od linije siromaštva, a u 2010. godini 7,6% stanovništva je imalo potrošnju manju od definisane linije siromaštva). Tokom 2011. i 2012. godine dolazi do smanjenja siromaštva, da bi u narednim godinama stopa siromaštva ponovo porasla. [Vlada RS, 2017, 7]

Tabela 1. Osnovni pokazatelji siromaštva u Srbiji u periodu od 2009. do 2018. godine

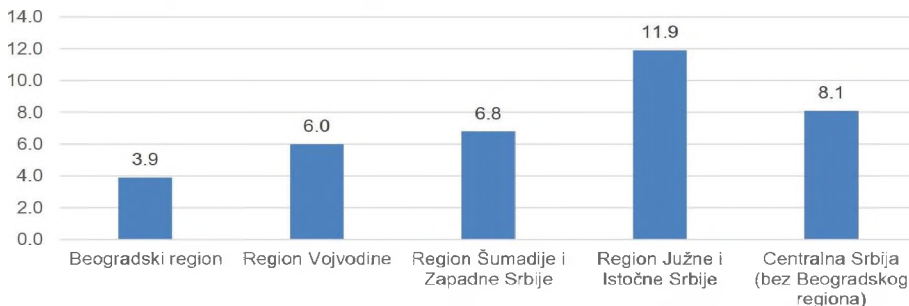
	Linija siromaštva, RSD mesečno po potrošačkoj jedinici	Stopa siromaštva
2009	8.022	6,6
2010	8.544	7,6
2011	9.483	6,6
2012	10.223	6,3
2013	11.020	7,4
2014	11.340	7,6
2015	11.556	7,4
2016	11.694	7,3
2017	12.045	7,2
2018	12.286	7,1

Izvor: Vlada RS (2017, 7).

Trend apsolutnog siromaštva pokazuje značajan pad u periodu pre izbivanja ekonomske krize 2008. godine, zatim izvesno kolebanje, da bi se nivo apsolutnog siromaštva nakon toga stabilizovao. Ovo postojano održavanje nivoa apsolutnog siromaštva na blizu 7,5% stanovništva, ukazuje da u Srbiji postoji relativno čvrsto jezgro siromašnih, koje nije izloženo dejstvu efektivnih

politika i mera smanjenja siromaštva.

Osnovni profil siromaštva nije se značajnije promenio u 2018. godini u odnosu na prethodne posmatrane godine. Siromaštvo je znatno učestalije u vangradskim nego u gradskim područjima (10,4% naspram 4,8%), a posebno je učestalo u regionu Južne i Istočne Srbije.

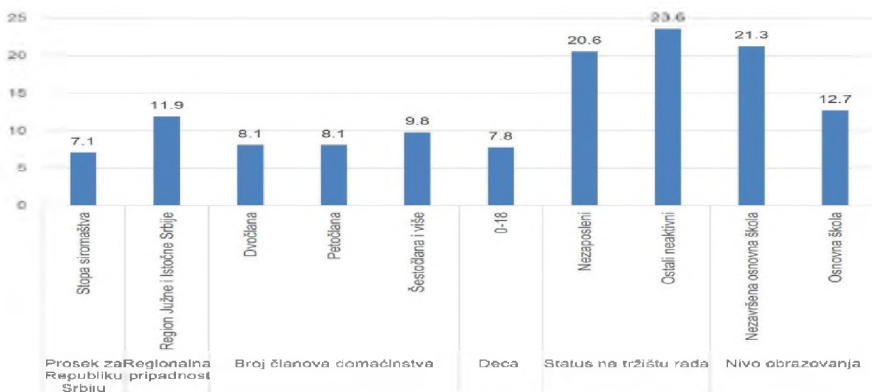

Slika 1. Stopa siromaštva prema regionima, 2018. godine

Izvor: Vlada RS [2019, 1]

Siromaštvo je posebno izraženo kod lica koja žive u domaćinstvima u kojima nosilac ima nizak nivo obrazovanja ili je van tržišta rada, kao i u višočlanim domaćinstvima.

U odnosu na 2017. godinu, došlo je do smanjenja stope siromaštva kod dece (sa 9,5% na 7,8%), dok kod lica koja žive u dvočlanim domaćinstvima siromaštvo beleži porast (sa 5,5% na 8,1%).

Slika 2. Stopa siromaštva u 2018. godini za izabrane grupe lica

Izvor: Vlada RS, [2019, 2]

Situacija na planu siromaštva u Srbiji bi bila još nepovoljnija bez socijalnih transfera. U 2018. godini socijalni transferi su smanjili stopu siromaštva za 28% tj. bez socijalnih

transfera 9,9% populacije bi bilo siromašno. U apsolutnim iznosima, oko 195.000 lica više bilo bi u siromaštvu. Ukoliko i penzije uračunamo u socijalni transfer,

uticaj na siromaštvo je još značajniji. Bez penzija i drugih socijalnih transfera 2018. godine oko trećine stanovništva u Srbiji raspolagalo bi potrošnjom koja nije dovoljna za pokriće egzistencijalnih potreba (36,4%). Združeni efekat penzija i drugih socijalnih transfera na smanjenje siromaštva najveći je u Beogradskom regionu, a najmanji u regionu Južne i Istočne Srbije. [Vlada RS, 2019, 1-4]

3. Siromaštvo u zemljama u okruženju

U Crnoj Gori stopa rizika od siromaštva u 2018. godini iznosila je 23,8%, što je za 1,4 procentna poena manje u odnosu na 2013. godinu. Takođe, trend pada prisutan je i kod relativnog jaza rizika

od siromaštva, jer je u 2013. godini vrednost ovog indikatora iznosila 39,7%, a u 2018. godini 35,3%, što predstavlja smanjenje za 4,4 procentna poena.

Nejednakost distribucije dohotka (S80/S20) smanjena je sa 8,5% koliko je iznosila u 2013. godini na 7,4% koliko je iznosila u 2018. godini. Dakle, u 2018. godini 20% građana čiji su prihodi u petom kvintilu je prihodovalo 7,4 puta više nego 20% građana koji, po prihodima, pripadaju prvom kvintilu. Takođe, u posmatranom periodu, došlo je i do blagog smanjenja nejednakosti dohotka, jer je vrednost Gini koeficijenta smanjena sa 38,5% koliko je iznosila u 2013. godini na 34,8% u 2018. godini. [MONSTAT, 2018, 1]

Tabela 2. Osnovni pokazatelji rizika od siromaštva i nejednakosti u Crnoj Gori

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Stopa rizika od siromaštva, %	25,2	24,1	24,4	24,0	23,6	23,8
Relativni jaz rizika od siromaštva,%	39,7	32,8	36,6	35,6	34,0	35,3
Nejednakost distribucije dohotka kvintilni odnos (S80/S20)	8,5	7,3	7,5	7,4	7,6	7,4
Gini koeficijent	38,5	36,5	36,5	36,5	36,7	34,8

Izvor: MONSTAT (2019, 1)

Kada se posmatra stopa rizika od siromaštva prema starosti u Crnoj Gori može se zaključiti da sa porastom godina starosti opada stopa rizika od siromaštva, tako da je u 2018. godini, 32,4% dece do 17

godina i 25 % lica od 18 do 24 godine bilo u riziku od siromaštva. Srednje generacije (25-64 godine) su ispodprosečno ugrožene, dok su u najmanjem riziku od siromaštva

građani koji imaju 65 i više godina (15,3%).

Posmatrano prema polu, ne uočavaju se značajne razlike u riziku od siromaštva muškaraca i žena za period od 2013 - 2018.

godine. U 2018. godini stopa rizika od siromaštva kod muškaraca iznosila je 24,1% i u odnosu na stopu rizika od siromaštva kod žena je veća za 0,6 procentna poena (23,5%).

Tabela 3. Stopa rizika od siromaštva prema polu, %

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Muškarci	24,9	24,2	24,4	24,5	24,2	24,1
Žene	25,4	23,9	24,5	23,6	23,0	23,5

Izvor: MONSTAT, (2019, 5)

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti u Crnoj Gori ukazuje da je 47,5% nezaposlenih izloženo riziku od siromaštva u 2018. godini. Samozaposleni imaju veću stopu rizika od siromaštva od zaposlenih

kod poslodavca (16,4% prema 6,1%), jer ova kategorija obuhvata poljoprivrednike čiji prihodi u naturi nisu uključeni u dohodak. Kod penzionera stopa rizika od siromaštva u 2018. godini iznosila je 11,7%.

Tabela 4. Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti (18 i više godina), %

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zaposleni kod poslodavca	5,5	7,2	6,1	6,6	5,9	6,1
Samozaposleni	10,9	12,1	18,9	16,0	19,8	16,4
Nezaposleni	49,0	43,7	44,0	42,2	44,8	47,5
Penzioneri	12,1	12,4	14,2	16,4	14,4	11,7
Ostali neaktivni	30,0	32,0	33,4	32,9	31,0	31,1

Izvor: MONSTAT (2019, 5)

Ako se posmatra stopa rizika od siromaštva prema tipu naselja može se primetiti da je stanovništvo ruralnih područja znatno više suočeno sa rizikom od siromaštva u odnosu na gradsko stanovništvo. Stopa rizika od siromaštva u gradskom području u 2018. godini iznosila je 17,3%, a u

ruralnom području 35,6%. Ovoj razlici doprinosi i neuključivanje dohotka u naturi, koji je znatno važniji u ruralnim u odnosu na urbana područja. [MONSTAT, 2018, 5]

U Severnoj Makedoniji stopa rizika od siromaštva 2018. godine iznosila je 21,9%, a broj lica sa životnim

standardom ispod linije siromaštva bio je oko 455.000. Prag rizika od siromaštva za jednočlano domaćinstvo iznosio je 97.000 denara, dok je za domaćinstva sa dve odrasle osobe i dvoje dece mlade od 14 godina iznosio 203.700 denara godišnje.

Kada se posmatra stopa rizika od siromaštva prema starosti u Severnoj Makedoniji deca do 17

godina starosti su u 2018. godini u 29,3% slučajeva bila u riziku od siromaštva. Sa porastom godina starosti opada stopa rizika od siromaštva, tako da za stanovništvo uzrasta od 18 do 64 godine ova stopa iznosi 21,2%. Najmanjem riziku od siromaštva izloženi su građani koji imaju 65 i više godina (14,6%).

Tabela 5. Stopa rizika od siromaštva prema starosti u %, 2016-2018.

		Ukupno	0 - 17	18 - 64	65 i više
2016	Ukupno	21,9	28,6	21,3	14,5
	Muškarci	22,1	29,3	21,3	14,1
	Žene	21,6	27,8	21,2	14,9
2017	Ukupno	22,2	29,9	21,1	16,1
	Muškarci	22,4	30,2	21,0	17,1
	Žene	22,0	29,6	21,2	15,4
2018	Ukupno	21,9	29,3	21,2	14,6
	Muškarci	21,8	28,7	21,0	15,0
	Žene	22,0	29,8	21,5	14,3

Izvor: State statistical office of the Republic of Macedonia (2019, 3)

Ako se stopa rizika od siromaštva posmatra prema tipu domaćinstva u 2018. godini zabeleženi su sledeći podaci.

Tabela 6. Stopa siromaštva prema tipu domaćinstva u %, 2016-2018.

	2016	2017	2018
Domaćinstva bez izdržavane dece	14,2	12,8	12,7
Jednočlana domaćinstva, osoba mlada od 65 godina	14,9	10,9	13,6
Jednočlana domaćinstva, osoba u dobi od 65 ili više godina	5,7	5,6	6,1
Dve odrasle osobe, obe mlade od 65 godina	23,0	15,3	17,9
Tri ili više odraslih osoba	13,6	12,5	11,5
Domaćinstva s izdržavanom decom	26,0	27,5	27,2
Jedan roditelj s jednim ili više izdržavane dece	37,5	37,2	33,5
Dve odrasle osobe s jednim izdržanim detetom	21,9	18,5	18,4
Dve odrasle osobe s dvoje izdržavane dece	20,2	20,0	22,0
Dve odrasle osobe s troje ili više dece	51,2	44,6	50,2

Izvor: State statistical office of the Republic of Macedonia (2019, 3)

U domaćinstvima bez izdržavane dece najviše stope rizika od siromaštva u 2018. zabeležene su u jednočlanim domaćinstvima koja čine osobe mlađe od 65 godina (13,6%).

U kategoriji domaćinstava s izdržavanom decom najviše stope rizika od siromaštva zabeležene su u domaćinstvima koja čine jedan roditelj s izdržavanom decom, za koje stopa iznosi 33,5%, i u domaćinstvima sa dve odrasle osobe s

troje ili više dece, za koje stopa rizika od siromaštva iznosi 50,2%.

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti u Severnoj Makedoniji ukazuje da je 41,9% nezaposlenih i 8,8% zaposlenih u 2018. godini bilo izloženo riziku od siromaštva. Kod penzionera stopa rizika od siromaštva u 2018. godini iznosila je 7,9% i u odnosu na prethodnu godinu je povećana za 0,2 procentna poena. [State statistical office of the Republic of Macedonia, 2019, 3]

Tabela 7. Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti u %, 2016-2018.

		Zaposleni	Nezaposleni	Penzioneri	Druga neaktivna lica
2016	Ukupno	9,0	41,1	7,1	29,4
	Muškarci	10,7	46,2	9,9	27,7
	Žene	6,5	33,8	2,2	29,8
2017	Ukupno	9,0	38,7	7,7	32,1
	Muškarci	10,8	44,0	11,5	33,7
	Žene	6,2	31,6	1,6	31,7
2018	Ukupno	8,8	41,9	7,9	31,1
	Muškarci	10,6	46,5	11,5	30,8
	Žene	6,0	35,2	2,1	31,2

Izvor: State statistical office of the Republic of Macedonia (2019, 3)

Kao i druge zemlje u okruženju, i Hrvatska se suočava s ekonomskom i socijalnom krizom unutar društva koju karakterišu porast stope rizika od siromaštva i broja nezaposlenih, sve veća nesigurnost

na tržištu rada, ugroženost prava radnika, pad solidarnosti i sve je snažniji proces individualizacije društva. [Družić Ljubotina, 2013, 191]

Tabela 8. Ključni pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u Hrvatskoj u 2018. godini

Stopa rizika od siromaštva	19,3 %
Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti	24,8 %
Osobe u teškoj materijalnoj deprivaciji	8,6 %
Osobe koje žive u domaćinstvima s vrlo niskim intenzitetom rada	11,2 %
Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)	5,0
Ginijev koeficijent	29,7

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2019, 1)

Ako se posmatra stopa rizika od siromaštva prema starosti i polu u 2018. godini najviša je kod osoba preko 65 godina i iznosi 28,1%. U toj starosnoj grupi razlika prema polu je najveća pa stopa rizika od siromaštva kod žena iznosi 31,3%,

a kod muškaraca 23,5%. Najniža stopa rizika od siromaštva beleži se za osobe od 25 do 54 godine i iznosi 14,3%. Kod muškaraca te dobi ona iznosi 14,6%, a kod žena 14,0%. Podaci iz ove grupe prikazani su u sledećoj tabeli.

Tabela 9. Stopa rizika od siromaštva prema starosti i polu u 2018. godini

Starosne skupine	Ukupno	Muškarci	Žene
0 · 17 godina	19,7	19,9	19,4
18 · 24 godine	16,7	16,7	16,7
25 · 54 godine	14,3	14,6	14,0
55 · 64 godine	21,9	20,4	23,3
65 ili više godina	28,1	23,5	31,3

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2019, 2)

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti najmanja je za zaposlene 4,6%, pri čemu za žene iznosi 3,8%, a za muškarce 5,3%.

Ako se stopa rizika od siromaštva posmatra prema tipu domaćinstva u 2018. godini zabeleženi su sledeći podaci:

Tabela 10. Stopa rizika od siromaštva prema tipu domaćinstva u 2018. god.

Vrsta domaćinstva	Stopa rizika od siromaštva
Domaćinstva bez izdržavane dece	21,7
Jednočlana domaćinstva	44,4
Muškarci	36,5
Žene	48,9
Jednočlana domaćinstva, osoba mlađa od 65 godina	38,4
Jednočlana domaćinstva, osoba u dobi od 65 ili više godina	48,1
Dve odrasle osobe	21,6
Dve odrasle osobe, obe mlađe od 65 godina	18,5
Dve odrasle osobe, barem jedna u dobi od 65 ili više godina	23,5
Dve ili više odraslih osoba	16,5
Tri ili više odraslih osoba	12,1

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2019, 4)

U domaćinstvima bez izdržavane dece najviše stope rizika od siromaštva u 2018. zabeležene su u jednočlanim domaćinstvima, i to u onima koje čine osobe u dobi od 65 ili više godina, 48,1%, i u onima koje čine žene, za koje stopa rizika od siromaštva iznosi 48,9%.

U kategoriji domaćinstava s izdržavanom decom najviše stope rizika od siromaštva zabeležene su u domaćinstvima koja čine jedan roditelj s izdržavanom decom, za koje stopa iznosi 36,7%, i u domaćinstvima sa dve odrasle osobe s troje ili više dece, za koje stopa rizika od siromaštva iznosi 31,1%.

Kada je reč o pokazateljima materijalne deprivacije u 2018. godini u Hrvatskoj zabeleženi su sledeći podaci:

- 7,7% osoba koje žive u domaćinstvima ne mogu priuštiti adekvatno grejanje u najhladnijim mesecima;
- 51,3% osoba koje žive u domaćinstvima ne mogu priuštiti nedelju dana godišnjeg odmora izvan kuće za sve članove svoga domaćinstva;
- 10,1% osoba koje žive u domaćinstvima ne mogu priuštiti obrok koji sadrži meso, piletinu, ribu (ili vegetarijanski ekvivalent) svaki drugi dan;
- 52,9% osoba koje žive u domaćinstvima ne mogu podmiriti neočekivani finansijski izdatak iz vlastitih sredstava
- 28,6% osoba živi u domaćinstvima koja teško spajaju kraj s krajem, 40,4% osoba živi u domaćinstvima koja spajaju kraj s krajem s malim teškoćama, a 14,1% osoba živi u doma-

činstvima koja vrlo teško spajaju kraj s krajem. Najmanji procenat osoba (0,6%) živi u domaćinstvima koja vrlo lako spajaju kraj s krajem.

- 49,6% osoba žive u domaćinstvima kojima su ukupni troškovi stanovanja znatno finansijsko opterećenje, dok samo 4,8% osoba živi u domaćinstvima kojima ukupni troškovi stanovanja nisu finansijsko opterećenje. [Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2019, 1-5]

Na osnovu ovih podataka možemo zaključiti da je siromaštvo u Hrvatskoj, kao i u ostalim državama u regionu, veliki problem. Siromašni u Hrvatskoj u odnosu na ukupno stanovništvo imaju lošije stambene uslove, slabiju opremljenost domaćinstva, više zdravstvenih problema i vrlo ograničene šanse za poboljšanje materijalne situacije. Oni se rede oslanjaju na tržišni dohodak, a češće na penzije i druge državne transfere.

Ako polazimo od toga da je siromaštvo u Hrvatskoj dominantno povezano sa slabim obrazovanjem, nezaposlenošću i niskim penzijama, onda je jasno da mere ublažavanja siromaštva moraju biti usmerene na sistem tržišta rada, obrazovni sistem i sistem socijalne zaštite. [Šućur, 2006, 254]

Kada se posmatra situacija u Bosni i Hercegovini može se reći da je

najbolnija implikacija bosansko-hercegovačke tranzicije svakako opšte osiromašenje društva. Bosanskohercegovačko društvo danas je društvo brojnih konflikata koji se konstruišu oko etničkih, verskih, političkih, obrazovnih, starosnih, rodnih i drugih podela, među kojima socio-ekonomska okosnica podele postaje sve relevantnija. [Bašić, 2015, 63]

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine u 2015. godini 170.619 domaćinstava (16,5% od ukupnog broja domaćinstava) ili 505.816 stanovnika u Bosni i Hercegovini (16,9% od ukupnog broja stanovnika) žive u relativnom siromaštvu. Od toga 61,4% siromašnih domaćinstava živi u Federaciji BiH, gde je od 100 domaćinstava njih 16 siromašno. U Republici Srpskoj na svakih 100 domaćinstava u populaciji ima 17,4 siromašnih.

Posmatrano s aspekta veličine domaćinstava, relativno siromaštvo je najviše koncentrisano unutar domaćinstava koja imaju pet ili više članova i kod jednočlanih domaćinstava (stope siromaštva 20,2% i 18,5% respektivno), dok posmatrano prema tipu domaćinstava, najveća stopa siromaštva je prisutna kod bračnih parova sa decom i drugim srodnicima (23,1%) i samačkih domaćinstava gde je lice staro 65 ili više godina (21,9%).

Nasuprot tome, najmanje stope siromaštva su kod bračnih parova bez dece gde je nosilac domaćinstva mladi od 65 godina (10,5%) i samočkih domaćinstava sa licem mlađim od 65 godina (12,2%), a s aspekta veličine domaćinstava kod četvoročlanih domaćinstava (14,8%).

Ako se posmatra stopa rizika od siromaštva prema polu na nivou Bosne i Hercegovine stopa siromaštva domaćinstava sa nosiocem ženskog pola je 18,7% nasuprot 15,7% kod domaćinstava u kojima je nosilac muškarac. Razlike su izraženije u Republici Srpskoj gde su te stope 23,2%, odnosno 15,2%.

Nivo siromaštva značajno zavisi od stepena obrazovanja i radnog statusa nosioca domaćinstva. Od ukupnog broja domaćinstava čiji nosilac nema nikakvu školsku spremu 29,7% ih je siromašno. Stopa siromaštva je takođe jako visoka i kod domaćinstava čiji nosilac ima završenu osnovnu školu (24,3%) i počinje značajno opadati tek kod domaćinstava čiji nosilac ima završenu srednju školu (12,4%) i univerzitetsko obrazovanje (4,4%).

Procenat siromašnih domaćinstava je najmanji ako je nosilac domaćinstva zaposlen (11,6%). Stopa siromaštva dostiže 26,2% ako je nosilac domaćinstva nezaposlen ili traži prvo zaposlenje, dok je najveća stopa siromaštva kod doma-

ćinstava čiji je nosilac nesposoban za rad i iznosi 38,5%. Kod domaćinstava sa penzionisanim nosiocem njih 16,3% su siromašni. Iako stopa siromaštva unutar ove podpopulacije nije najveća, treba imati na umu činjenicu da nju čini preko 60 hiljada penzionerskih domaćinstava što predstavlja više od 35% svih siromašnih domaćinstava u Bosni i Hercegovini. [Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2018, 60-65]

U 2016. godini u Bosni i Hercegovini je bilo više od 540.000 nezaposlenih i 718.000 zaposlenih. Neka istraživanja pokazuju da je oko 70% građana u zoni siromaštva, od čega trećina nema ni za golu egzistenciju, dok oko 30.000 ljudi u Bosni i Hercegovini preživljava zahvaljujući jednom obroku iz javne kuhinje. [Kovačević & Petrović, 2018, 50h]

Situacija na planu siromaštva u u Bosni i Hercegovini nije se značajno promenila ni u 2017. godini (podaci za 2018. godinu još uvek nisu dostupni). Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine 413.890 punoletnih i 127.682 maloletnih osoba u 2017. godini bilo je korisnik socijalne zaštite. [Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2018, 28]

Generalno posmatrano, Srbija i zemlje u okruženju suočavaju se sa ozbiljnim problemima koje donosi

siromaštvo. Padu ekonomske aktivnosti i povećanju siromaštva na ovom prostoru krajem 20. i početkom 21. veka, pored ekonomskih, značajno su doprineli i neekonomski faktori, pre svega dezintegracija zemlje i ratna razaranja.

Secesijom republika bivše Jugoslavije došlo je do raspada jedinstvenog tržišta i drastičnog smanjenja međurepubličke i spoljnotrgovinske razmene.

Sve ovo, uz nedostatak političke volje da se sprovedu radikalne institucionalne reforme, za posledicu je imalo usporen razvoj tržišnih institucija i pravne države, degradaciju socijalnih vrednosti i opšte osiromašenje društva.

4. Zaključak

U Srbiji i zemljama u okruženju do početka devedesetih godina problem siromaštva nije bilo značajnije prisutan. Nažalost, ove zemlje tokom devedesetih godina, zbog ratnih dešavanja ali i zbog dejstva brojnih ekonomskih i neekonomskih faktora, doživele su ekonomski i socijalni kolaps koji je bio praćen ogromnim padom ekonomske aktivnosti, velikom nezaposlenošću, rastom siromaštva, smanjenjem plata, penzija i ostalih primanja. Teška situacija se nastavila i u narednim decenijama

i, iako se moraju konstatovati određena poboljšanja, treba reći da ona nisu dovoljna i da se u narednom periodu moraju intenzivirati mere koje će dovesti do povećanja životnog standarda i smanjenja stope siromaštva.

Jedan od osnovnih načina za smanjenje siromaštva u ovim zemljama mora biti povećanje stope privrednog rasta i razvoja koje će dovesti do povećanja zaposlenosti i životnog standarda stanovništva. Da bi se to postiglo, potrebno je da se izvrše reforme socijalnog sistema i da se povećaju štednja i investicije u zemlji. Takođe, kontinuirano treba raditi na stvaranju izvozno orijentisane privredne strukture sa većim naglaskom na tehnološki modernizovanu proizvodnju, na izgradnji i modernizaciji infrastrukture i na povećanju zaposlenosti uz veći kvalitet obrazovanja i aktivnu primenu znanja.

Za ostvarenje ovog cilja važna je i proaktivna uloga države koja podrazumeva kontinuirano praćenje siromaštva, preciznu identifikaciju broja siromašnih lica, podsticanje obrazovanja stanovništva i kreiranje aktivnih mera redukcije siromaštva na posebno osetljivim područjima.

Reference

- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2018). Socijalna zaštita 2012-2017, Sarajevo.
- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2018). Anketa o potrošnji domaćinstva u Bosni i Hercegovini 2015. Sarajevo.
- Bašić, S. (2015). Društvene nejednakosti, društveno raslojavanje i siromaštvo u BiH. Sarajevo, *Dijalog - Časopis za filozofiju i društvenu teoriju*, 1-2, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, str. 62-83.
- Družić Ljubotina, O. (2013). Siromaštvo kao izazov za socijalni rad u kontekstu ekonomske krize u Hrvatskoj. Zagreb, *Ljetopis socijalnog rada, Studijski centar socijalnog rada*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 183-200.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2019). Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2018. Zagreb.
- Kovačević, B. & Petrović, J. (2018). Siromaštvo i migracije (Bosansko hercegovačka perspektiva), Banja Luka, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja
- Roganović, M. & Stankov, B. (2018). *Uticaj privrednog rasta na smanjenje siromaštva u Republici Srbiji*, Novi Sad, Škola biznisa, Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, 1-2018, str. 21-38.
- State statistical office of the Republic of Macedonia. (2019). Laeken poverty indicators in 2018. Skopje.
- Šućur, Z. (2006). Objektivno i subjektivno siromaštvo u Hrvatskoj, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Vlada Republike Srbije (2003). Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, Beograd.
- Vlada Republike Srbije (2017). Siromaštvo u Republici Srbiji 2006 - 2016. godine, Beograd.
- Vlada Republike Srbije. (2019). Ocena apsolutnog siromaštva u Srbiji u 2018. godini, Beograd.
- Zavod za statistiku (MONSTAT). (2018). Anketa o dohotku i uslovima života, Podgorica.

COMPARATIVE ANALYSIS OF POVERTY PROBLEMS IN SERBIA AND SURROUNDING COUNTRIES

Petar Veselinović¹, Aleksandar Lukić², Danijela Pavlović²

¹ Faculty of Economics, University Kragujevc, Serbia

² College "Academy of Business Economics", Čačak, Serbia

Corresponding: aleksandarlukic.info@gmail.com¹

Abstract. The subject of research in this article is a comparative analysis of the condition, causes and consequences of poverty in Serbia and the surrounding countries. Poverty as a multidimensional phenomenon, on the one hand, implies insufficient income to meet basic living needs, while on the other hand, it also covers various aspects of human rights, such as: inability to employ, inadequate housing and inadequate access to social protection for health, education and communal services. Due to a significant decrease in economic activities, but also due to the effect of numerous non-economic factors, in the Republic of Serbia and the surrounding countries the last three decades there has been a decrease in the standard of living of the population and a concomitant increase in poverty. The results of the research indicate that economic growth and development, with a proactive role of the state in improving social protection systems, better education and development of social entrepreneurship, are key factors that contribute to employment growth and living standards, and consequently the decrease in the poverty rate.

Key words: poverty, economic growth, inequality, social exclusion, standard of living.